

Litteraturöversikt

TITEL:

Allt är en konspiration. En resa genom underlandet

FÖRFATTARE:

Kent Werne

FÖRLAG:

Ordfront, Stockholm 2018

För amerikanerna började idéerna kanske främst skena med mordet på John F Kennedy, och så tog de ny väldig fart med 9/11. I Sverige gav nog Hårsfjärden liknande näring och därpå mordet på Olof Palme. Står vi inför den moderna tidens fenomen, förstärkt av Internets blixtspridning? Långt därifrån! Fantasier och fantastier har uråldriga anor, långt före vår tidräknings början tycks konspirationers dragningskraft höra samman med själva berättandet.

Kent Wernes tankeväckande, för att inte säga kusliga, genomgång innehåller rikligt stoff ur historien med tron på 1500-talets hemliga maktsällskap illuminati och litet snare frimurarna, inslagen av antisemitiska traditioner från 1860-talet, och vidare fram till efterkrigstidens föreställningar om Bilderberggruppen som en samling bakom stängda dörrar av världens verkliga kapitalistiska makthavare. Omdömeslösa CIA-tilltag ger ryktesspridare extra näring.

Men författaren har också sökt upp rader av dem som idag bär upp konspirationstänkandets sinsemellan ofta grälände brödraskap. Han har utsatt sig för ingående samtal med vad som verkar vara rena galningar som tror på varelser från rymden och ödlor som styr våra liv. Om fem procent av människorna är psykiskt sjuka, verkar han ha mött långt större andel. Vad som helst går dessvärre också an i politiken – hör amsagorna hos Trump och Sverigedemokrater.

TITEL:

Land Warfare Since 1860. A Global History of Boots on the Ground

FÖRFATTARE:

Jeremy Black

FÖRLAG:

Rowman & Littlefield, Lanham, Boulder, New York and London 2018

Som titeln anger handlar boken om drygt 150 års lantkrigshistoria. Sant är ju att väpnade konflikters slut alltid avgörs av ”stövlar på marken”, och det torde också vara den engelske författarens fasta åsikt. Men det är, som han skriver, en global undersökning han har levererat.

En lärande berättelse värd att ta del av.

Jeremy Black håller sig förvisso inte till enbart taktikens utveckling utan betraktar den i ljuset av krigförande parters operativa och framför allt strategiska avsikter och mål, ofta ouppfyllda. Luft- och sjöarenorna ges sin betydelse. Mer eller mindre glömda krig, i Europa, Asien, Latinamerika och Afrika får åter sin beskärda del, som kanske viktiga fragment.

Intressant är att första världskriget här får något av en upprättelse. Det var inte ett ändlöst misslyckat ställningskrig i lermassorna, utan briter, fransmän och tyskar utvecklade sin förmåga vad det gäller exempelvis artilleri i en omfattning som fångades upp under andra världskriget. En mörk poäng: första världskriget avgjordes snabbare än det andra.

TITEL:

Fascism. A Warning

FÖRFATTARE:

Madeleine Albright with Bill Woodward

FÖRLAG:

HarperCollinsPublishers, New York 2018

Fascismen blomstrar där ekonomiskt, politiskt och socialt kaos råder, vecka motståndare splittras och konservativa krafter blundar. Den gör sällan dramatisk entré utan smyger sig på, skriver förra amerikanska utrikesministern Madeleine Albright i sin nya bok. Här uppträder hon inte som professor utan som diplomat, mer intresserad av handlingar än rätt beteckning.

Två gånger landsflyktning från dåvarande Tjeckoslovakien, vet hon personligen hur det var att utsättas för Europas mörka krafter före, under och efter andra världskriget. För henne är en fascist den som identifierar sig med en hel nation eller grupp, bekymrar sig inte det minsta om andras rättigheter och är villig att ta till våld för att nå sina syften. I sina fallbeskrivningar inleder hon med arketyperna Mussolini och Hitler för att fortsätta med sin egna erfarenheter av ledare som Hugo Chavez och Slobodan Milosevic. Idag finner hon att uppträdandet av män som Viktor Orban, Vladimir Putin, Rodrigo Duarte och Abdel Fattah el-Sisi förvärrar följderna av president Trumps framfart.

Albright säger att hon skulle slagit larm även om Trump inte nått makten. Nu behöver vi vakna inför ökande angrepp på demokratiska värderingar i flera länder inklusive Amerika. Frihetens överlevnad måste försvaras, lyder hennes uppfordrande appell.

TITEL:

The Death of Democracy. Hitler's rise to power

FÖRFATTARE:

Benjamin Carter Hett

FÖRLAG:

William Heinemann, London 2018

En kort bok avsedd för allmänheten. Så blygsamt beskriver Benjamin Carter Hett sitt arbete om Hitlers maktövertagande. I själva verket har även andra forskare goda

skäl att ta till sig den amerikanske historikers strålande förmåga att koncist ta fram väsentligheter, porträttera nyckelfigurer och ge väl övervägda preciseringar av deras roll. Man begriper nu till exempel lite mer av maktspelaren Kurt von Schleichers märkliga försök att tämja nazisterna

Klart är ju att riksdagshusets brand i februari 1933 gav Hitler tillfället att slå till mot partier, rättsväsen och medier. Mycket talar enligt författaren för att Marinus van der Lubbe inte var ensam, SA-män var inblandade. Nya känns detaljer om hur Papens hela stab konspirerade. Hitler kunde inte känna sig säker. Men med ”de långa knivarnas natt” sommaren 1934 fick han både bukt med SA och säkrade det militära och ekonomiska etablissemangets stöd.

Läs själv: bättre kan berättelsen knappas skrivas. Mest intressant är hur den tyska demokratins död här alls inte ses i skenet av något slags tyskhet. Den var resultatet av elitors själviska agerande i kombination med folkligt motstånd mot den tidens globalisering, en bedömning att ta vara på i våra dagar av tilltagande oro över makthavares och politiska grupperingars framfart. Vi har åtminstone en historisk erfarenhet av hur illa det kan gå.

TITEL:

Moskoviten. Sverige och Ryssland 1428–1721

FÖRFATTARE:

Kari Tarkiainen

FÖRLAG:

Svenska litteratursällskapet 2017

Årtalet 1721 i svensk historia bruka vara känt. Med freden i Nystad var vår stormaktstid över. Men nästan lika viktig: 1478! Varför väljer historikern och arkivmannen Kari Tarkiainen att rama in ett grannmaktsförhållande på detta vis? Jo, han startar med

hur tsar Ivan III:s erövring av Novgorod och framträngande vill Finska viken. En stormakt hade uppenbarat sig. Från den stunden kunde det framväxande svenska riket aldrig bortse från sin östra motpart – ett hot och en viktig handelspartner.

Byggt på ett helt forskarlivs kunskaper och trägna studier i Riksarkivets ovärderliga källmaterial har författaren åstadkommit en mästerlig bok som i Finland har belönats som 2018 års bästa vetenskapliga verk på svenska. Svenska Finlandskännare hörs tala om den i liknande vändningar.

Varför blev vårt förhållande till ryssen så spänt? I åttio år efter freden i Stolbova 1617 rådde faktiskt fred, och i Moskva kunde Sveriges ses som mindre farligt än Polen. Men krigen blev redan med en början av Gustav Vasa många, inte främst av kulturella/religiösa motsättningar utan av strategiskt/säkerhetspolitiska skäl. Likt Ryssland ville Sverige expandera. Priset blev högt, särskilt för den finska riksdelen.

TITEL:

Försvaret av Skåne under kalla kriget: Krigsplanläggning, befästningar och beredskap

FÖRFATTARE:

Thomas Roth

FÖRLAG:

Svenskt Militärhistoriskt Biblioteks Förlag, Livonia Print 2018

Gunnar Wetterbergs magistrala trebandsarbete om Skånes historia kompletteras militärt på den här bokens 160 sidor. Ledamoten Roth har som professionell forskare (1:e intendent vid Armémuseum) gjort en rejäl djupdykning i källorna och därtill ur litteraturen vaskat fram praktiskt taget allt av vikt som finns att säga om femtio år av försvar av vår rikaste landsända.

Thomas Roth har tidigare visat sin förmåga att hantera det kalla krigets svenska försvarsmakt i vad som växte ut ur ursprungligen en forskningsöversikt för projektet FoKK (Försvaret och det kalla kriget) till vad dess ledare, ledamoten Zetterberg, ser som ett standardverk *Försvaret för folkhem och fosterland* 2007. 2014 utgavs den på nytt, med illustrationer och kartor som *Den svenska krigsmakten under kalla kriget*, av Svenskt Militärhistoriskt Förlag. Nu får Skånes andel sin karakteristiskt flödande utformning.

Författaren har tidigare visat sin förtrogenhet med försvarsstridens i operativa analyser mindre glamoröst uppmärksammade sidor: försvarsområdenas insatser. Det visar sig här vara ett lyckokast. Man får mycket fler detaljfakta att greppa om försvaret av aldrig så små avkrokar än i fördelningsplanerna. Thomas Roth öser ur en liten guldgruva för dagens generation, särskilt oss skåningar eller Skånefödda.

TITEL:

Det dunkla pusslet. Spionagets historia från Faraos ögon och öron till global nätspaning

FÖRFATTARE:

Wilhelm Agrell

FÖRLAG:

Natur & Kultur, ScandBook, Falun 2018

Ledamoten Agrell berikar den svenska facklitteraturen inom en rad av akademiens områden. Denna gång berättar han medryckande om världens underrättelseansträngningar genom årtusenden. I raska språng avverkas antiken (romarna var inga mästare i genren), kalifatets maktapparat, handelshusens roll (bl a Hansan), Elisabet I:s antikatorska organisation, Napoleonkrigen och rysk-japanska kriget (med historiens första signalspaning daterad 1905) fram till första världskrigets krav på de stridande stormakterna.

Tyngdpunkten både tekniskt och storpolitiskt ligger förstås på andra världskriget och tiden därefter. Wilhelm Agrell säger sig har överraskats av en hel del i materialet, så landets enda professor i underrättelseanalys som han än är. Mycket hör ändå till det kända, som lösningen av tyskarnas Enigma, matematikern Arne Beurlings insats för svensk underrättelsetjänst, Sovjetunionens infiltration av Manhattan – kärnvapenprojektet – liksom felbedömningarna bakom Pearl Harbor, Kubakrisen och Yom Kippur-utbrottet.

Och nu. Efter det kalla krigets spionkrig hamnade vi alltför snabbt i nya konflikter, och med den ”djupa” staten omfattas vi av ett globalt övervakningssystem. Spionböcker lär ha en vid läsekrets, och den här är seriös nog för de flesta. Agrell bjuder på mycket.

TITEL:

Why Turkey is Authoritarian. From Atatürk till Erdogan

FÖRFATTARE:

Halil Karaveli

FÖRLAG:

Pluto Press, London 2018

Akademien hålls konstant uppdaterad om Turkiet genom ledamoten Sahlins outtröttliga bevakning. Den här boken, vars författare bl a verkar i en svensk-amerikansk

tankesmedja, tillför inga nya kunskaper om vart landet kan vara på väg under Erdogans hårda styre. Men den innehåller en mycket konsekvent genomförd analys av vad som har utvecklats alltsedan Mustafa Kemal Atatürks omdaning, med dess arv av nationalistiska myter.

Tesen är den att demokratin aldrig har haft en verklig chans i Turkiet, där istället ett kapitalistiskt system rått och råder. Praktiskt taget under alla ledare med undantag för Bülent Ecevit misslyckande att införa en socialdemokrati. De har härskat med hjälp och uppmuntran från USA, som här behandlas mycket kritiskt. I systemet ingår således även militären med sina maktövertaganden 1960, 1971, 1980 och 1997. Generalerna har rent av stärkt islamismen.

Kampen har enligt denna version snarast kommit att stå mellan Istanbuls ”världsliga” och provinsiella ”islamiska” affärsintressen. Kuppförsöket i juli 2016 beskrivs som en intern uppgörelse inom landets islamiska elit. Den konservative Erdogan hyllar numera en sekulärt radikal Atatürk.

Böckerna är anmälda av Olof Santesson.